

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**Факультет дошкільної та спеціальної освіти
Кафедра психології та педагогіки розвитку дитини**

**РЕФЕРАТ НА
ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
освітній ступінь «Магістр»**

на тему:

**ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ
У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**Виконала: студентка II курсу, 610аз групи,
Спеціальність: 012 Дошкільна освіта
ОПП: Дошкільна освіта
Баслик Аліна Віталіївна**

**Керівник: д. п. н., проф. Андрющенко Т. К.
Рецензент: к.п.н., доц. Лемещук М.А.**

Умань 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
1.1. Самостійність як педагогічна категорія.....	7
1.2. Особливості розвитку самостійності дітей у дошкільному віці.....	19
1.3. Характеристика ігрової діяльності дітей дошкільного віку.....	37
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	48
2.1. Стан виховання самостійності в сучасній практиці закладів дошкільної освіти.....	48
2.2. Педагогічні умови виховання самостійності дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.....	62
2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	65
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Актуальність дослідження. Інтенсивний розвиток сучасної дошкільної освіти України, складність завдань, що постають перед освітянами, відповідальними за підготовку до життя дитини дошкільного віку, її гармонійне входження у широкий, швидкоплинний, агресивний і суперечливий світ, вимагають особливої уваги до її особистісного зростання, реалізації потенційних можливостей, виховання базових якостей.

Тому зміна поглядів на освітній процес в сучасних закладах дошкільної освіти спрямована на розвиток дитячої особистості, яка самостійно і творчо вирішує різні завдання, вміє орієнтуватись у конкретних життєвих обставинах, вдосконалює свої вміння та навички з наданням переваги таким формам організації життєдіяльності, як самостійна діяльність.

Доцільність звернення до обраної проблеми підтверджується положеннями законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку», «Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нової редакції». У вище зазначених нормативних документах підкреслюється, що вміння й прагнення самостійно думати, діяти, працювати – якості, необхідні сучасній людині. З раннього віку, для дитини мають створюватись умови для формування творчих і самостійних навичок. Дитина має вчитися здійснювати власний вибір в певних ситуаціях, уміти покладати на себе відповідальність за прийняті в міру віку важливі рішення.

Самостійність є динамічною характеристикою особистості, яка постійно розвивається. Існуючі наукові дані свідчать про те, що до кінця старшого дошкільного віку в умовах оптимального виховання й навчання діти можуть досягти самостійності у різних видах діяльності: у грі (Л.Артемова, Н.Михайленко, М.Савченко), у праці (Р.Буре, Л. Островська), у пізнанні (О.Лісовець, В.Маршицька), у спілкуванні (В.Кузьменко), у

продуктивних видах діяльності (В. Зінченко, Т. Комарова, Ю. Легка, Т. Поніманська й ін.).

Розглядаючи дошкільний вік як період формування особистісних якостей, концепція сучасної української освіти визначає сутність нового підходу до дошкільного виховання, заснованого на принципах варіативного змісту, педагогіки розвитку, активного пізнання світу через види суспільної діяльності, виховання дитини як самостійного та ініціативного творця майбутнього.

Вченими розроблено механізм, що регулює якість дошкільного виховання, зокрема, державний стандарт визначає критерії оцінки діяльності закладів дошкільної освіти, її концептуальні засади, де звертається увага на формування особистісних якостей дитини – допитливості, ініціативності, комунікабельності, творчості, самостійності. Проте, окремо завдання виховання самостійності як необхідної характеристики людини нового часу в концепції не висувається. Хоча моральні та особистісні якості характеру дитини виховуються саме через самостійність, яка активно проявляється у вихованців саме у старшому дошкільному віці (усвідомлення мети діяльності і наполегливість у її досягненні; готовність доводити розпочату справу до кінця; прояв емоційно-позитивного ставлення у вияві ініціативи; вміння критично оцінювати результати діяльності; прагнення доводити розпочату справу до логічного завершення, співпрацювати в колективі, визнавати успіхи інших, а також дбайливе ставлення до праці.

З огляду на це зростає значущість дослідження проблеми самостійності у дітей дошкільного віку як основи їхньої активної життєвої позиції в майбутньому.

Актуальність дослідження самостійності у ранньому онтогенезі обумовлена протиріччями між усе зростаючими вимогами до активізації життєдіяльності дошкільників і відсутністю належних організаційно-педагогічних засобів їх здійснення. Аналіз першоджерел із теми дослідження дозволив дійти висновку, що проблема виховання самостійності у дітей

дошкільного віку в ігровій діяльності є актуальною й потребує подальшого вивчення, що зумовило вибір теми магістерської роботи «Виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати педагогічні умови виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність і структуру феномена «самостійність дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності»; уточнити поняття «самостійність дітей дошкільного віку».

2. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні вихованості самостійності у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.

3. Підібрати та експериментально перевірити педагогічні умови виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.

Об'єкт дослідження – виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.

Предмет дослідження – педагогічні умови виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: теоретичні – аналіз (історико-педагогічний, теоретичний, порівняльний) філософської, психологічної, соціально-педагогічної літератури для розкриття сутності та особливостей процесу виховання особистості дошкільника, визначення педагогічних умов, що сприяють вихованню самостійності у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності; моделювання та проектування – для визначення логічної структури дослідження й розробки методики виховної роботи з дітьми в

групах старшого дошкільного віку; емпіричні – спостереження, інтерв'ювання, анкетування, аналіз педагогічної документації.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається тим, що вони можуть бути використані в роботі вихователів закладів дошкільної освіти, а також для вдосконалення програм навчання й виховання дітей дошкільного віку.

Експериментальна база дослідження: дослідження проведене в умовах ЗДО ясла-садок № 12 «Золота рибка» Уманської міської ради Черкаської області.

Апробація дослідження: Основні теоретичні положення роботи обговорювалися на засіданнях методичних об'єднань вихователів закладів дошкільної освіти м. Умані Черкаської області та доповідалися на звітній конференції Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2023).

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку літератури (всього 70 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи 93 сторінки.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури виявив, що самостійність розглядається дослідниками як морально-вольова якість особистості, характеризується певною сукупністю знань, умінь і навичок, відповідальним ставленням як до процесу, так і результату діяльності, вмінням самостійно мислити, ставити мету, визначати методи і прийоми її досягнення, орієнтуватися в новій ситуації.

Визначено, що самостійність у дошкільному віці сприяє розвитку вміння обирати вид діяльності, осмислювати та визначати його мету, добирати все необхідне для її досягнення, співвідносити свої бажання та можливості, розмірковувати над планом дій.

У межах дослідження уточнено поняття «самостійність дітей старшого дошкільного віку», що розкривається як морально-вольова якість,

що характеризується свідомим і відповідальним ставленням до діяльності, виявляється в наполегливості, ініціативності та критичності під час розв'язання нового завдання, прагненні діяти без сторонньої допомоги, зверненні за допомогою до дорослого лише в разі потреби.

Обґрунтовано сутність і структуру поняття «самостійність дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності». Самостійність дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності розуміємо як обізнаність з ігровою роллю та змістом гри, незалежність у визначенні задуму гри, відповідальне ставлення дітей до дотримання правил поведінки у грі, активне та вміле володіння рольовими діями й наполегливе досягнення результату гри.

У межах дослідження для виховної роботи з дітьми обрано метод ігрових проєктів, що створювало умови для активізації дитячої самостійної діяльності, розвиває мотивацію до неї, її практичну спрямованість; дозволяє розгортати виховний процес згідно з бажаннями та пропозиціями дітей, сприяючи тим самим становленню в них відповідальності за власне рішення, цілеспрямованості в досягненні поставленої мети; розвиває самостійність дітей засобами ігрової діяльності.

2. Проведене дослідження дозволило виокремити критерії (особистісний і діяльнісний) та показники, що характеризують рівень розвитку самостійності у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. Показниками особистісного критерію самостійності в ігровій діяльності було визначено: активність під час виконання рольових дій, незалежність у визначенні задуму гри, відповідальність за дотримання правил поведінки у грі. Показниками діяльнісного критерію самостійності виступили: обізнаність з ігровими ролями та змістом гри, операціональність у виконанні ігрових дій, наполегливість у досягненні результату гри.

На основі визначених критеріїв та показників було схарактеризовано чотири рівні вихованості самостійності дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності: високий, достатній, середній, низький.

Для дітей достатнього рівня вихованості самостійності в ігровій діяльності були характерні активні дії, спрямовані не лише на реалізацію власної ролі, а й на активізацію інших учасників гри. Самостійно називали та розподіляли ролі між партнерами по грі, у реалізації своєї ролі виявляли обізнаність, користувалися рольовим мовленням. Прагненню до самостійності в ігровій діяльності означеної підгрупи дітей перешкоджало недосконале володіння ними ігровими діями.

Діти середнього рівня вихованості самостійності в ігровій діяльності виявляли певну активність у реалізації прийнятої на себе ігрової ролі, висловлювали власні ідеї щодо визначення ігрового задуму й намагалися їх втілити, самостійно визначали ролі, що відповідали задуму. Вони виявляли більший інтерес у тих сюжетно-рольових іграх, у яких могли виконувати доручену їм нескладну роль і не приймати самостійних рішень, які впливали б на хід загальної гри.

Діти низького рівня вихованості самостійності в ігровій діяльності відрізнялися відсутністю активності під час вибору та реалізації ігрової ролі, орієнтувалися на ігрові задуми інших дітей і не пропонували власні ідеї щодо організації самостійної гри, намагалися діяти за зрозумілою і доступною саме їм лінією гри.

До кожного показника за кожним критерієм було дібрано низку діагностувальних завдань. Одним із провідних методів виявлення стану вихованості самостійності дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності було задіяно спостереження за іграми дітей упродовж дня. За кожною дитиною, що була задіяна в експерименті, здійснено по три сеанси спостережень у сюжетно-рольових іграх, зокрема, в таких: «Магазин», «Лікарня», «Родина» з відповідним обладнанням.

3. У ході експериментального дослідження нами з'ясовано, що ефективність роботи, спрямованої на виховання самостійності дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності, залежить від реалізації педагогічних умов: наявності системи знань дітей про предметне й соціальне

довкілля; педагогічна підтримка виявів самостійності дітей в ігровій діяльності; організація предметно-розвивального ігрового середовища; занурення дітей в активну самостійну ігрову діяльність. Узагальнення показників виховання самостійності у ігровій діяльності після впровадження цих педагогічних умов засвідчило позитивну динаміку виховання самостійності дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі. Результати дослідження показали, що впровадження запропонованих педагогічних умов ігрової діяльності є ефективним. Так, на високому рівні було виявлено 14 % дітей (було 12 %); на достатньому рівні – 16 % дітей (було 18 %); на середньому рівні – 46 % дітей (було 34 %); на низькому рівні – 24 % дітей (було 36 %).

У той час в контрольній групі, де не зверталася увага на дотримання педагогічних умов виховання самостійності дітей, показники залишилися майже незмінними. Вважаємо, що відмінність одержаних результатів у контрольних та експериментальних групах є наслідком запровадження у освітній процес закладів дошкільної освіти ефективних педагогічних умов виховання самостійності дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності, а не впливом випадкових чинників.